

Суховієнко Наталія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії,
викладач кафедри початкової і спеціальної освіти

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна

E-mail: chrysantemum14@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0528-9494>

Литвин Інна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, логопед, старший викладач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна

E-mail: ln.litvin19@vu.cdu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8946-1449>

Діагностичний і корекційно-розвитковий вплив на навички комунікації у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Актуальність проблеми розвитку комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення в умовах сучасних соціальних та освітніх трансформацій зумовлена тим, що здатність до ефективної комунікації стає однією з ключових компетентностей особистості. Визначено, що порушення мовленнєвої діяльності негативно позначається на пізнавальному, емоційно-вольовому та соціальному розвитку дитини, ускладнює її адаптацію до освітнього середовища та потребує своєчасної діагностики й комплексного корекційно-розвиткового впливу. Окреслено мету дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні діагностичного й корекційно-розвиткового впливу на сформованість комунікативних навичок, що позначається на мовленнєвому і психічному розвитку дітей із ЗНМ та визначенні ефективних напрямів їх формування. Досліджено структурні компоненти мовлення (лексичний, граматичний, фонетико-фонематичний, зв'язний) і специфіку їх порушення у зазначеній категорії дітей. Представлено методи дослідження, зокрема теоретичний аналіз, порівняння, понятійно-категоріальний аналіз, систематизацію, узагальнення та компаративістичний підхід до опрацювання наукових джерел. Вивчено діагностичні стратегії оцінювання стану мовленнєвого розвитку та визначено їх значення для вибору індивідуальної траєкторії корекційно-розвиткової роботи. Обґрунтовано зміст корекційно-розвиткового впливу відповідно до рівнів мовленнєвого порушення дітей із ЗНМ та доведено доцільність поєднання традиційних логопедичних методик із сучасними цифровими технологіями. Узагальнено результати, які засвідчують, що цілеспрямоване формування навичок вступу в контакт, підтримки діалогу й адекватного використання мовленнєвих і немовленнєвих засобів спілкування сприяє позитивній динаміці мовленнєвого, когнітивного та соціального розвитку дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Ключові слова: розвиток, діти дошкільного віку, порушення мовлення, діагностика, корекція, комунікативні навички, загальне недорозвинення мовлення.

Вступ. Сучасний етап розвитку педагогічної науки характеризується посиленою увагою до проблем мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи подальшої соціальної взаємодії, навчальної успішності й особистісного становлення дитини. Окреме місце посідає розвиток комунікативних навичок у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, адже порушення мовленнєвої функції впливає не лише на мовлення як засіб спілкування дитини, а й на розвиток пізнавальної, емоційно-вольової та соціальної сфер особистості.

У педагогічному та логопедичному дискурсі комунікація розглядається як фундаментальний механізм, що забезпечує засвоєння норм взаємодії, формування самооцінки, розвиток мислення, регуляцію поведінки та встановлення соціальних контактів, а отже, дає можливість дитині соціалізуватися. Діти дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення часто стикаються з труднощами в побудові висловлювань, розумінні мовлення співрозмовника, використанні мовленнєвих засобів відповідно до ситуації спілкування, що ускладнює їх включення у дитячий колектив, знижує впевненість у собі та може призводити до вторинних психологічних труднощів, що ще більше посилює бар'єри в спілкуванні.

Актуальність дослідження значно зростає в умовах сучасних соціальних змін, інтенсифікації інформаційних процесів і трансформації освітнього середовища, де здатність до ефективної комунікації

стає однією з ключових компетентностей особистості. В умовах сучасної України питання своєчасної діагностики мовленнєвих порушень та організації ефективної корекційно-розвиткової допомоги дітям набуває особливої ваги, оскільки соціальні виклики, психоемоційне напруження суспільства та зміни освітнього простору підвищують ризики виникнення труднощів розвитку в дітей. У педагогічній науці проблема розвитку комунікативних навичок у дітей із загальним недорозвиненням мовлення охоплює низку важливих напрямів: удосконалення методів діагностики мовленнєвого розвитку, виявлення особливостей формування мовленнєвої діяльності, розробку ефективних корекційно-розвиткових програм, а також створення умов для повноцінної соціальної інтеграції дитини в освітнє середовище. Особливого значення набуває комплексний підхід, що передбачає поєднання діагностичного, корекційного, психолого-педагогічного та соціально-комунікативного впливу. Проблема формування та розвитку мовлення дітей різного віку є достатньо дослідженою у різних галузях наукового пізнання. Своєрідність формування та протікання мовленнєвої діяльності дітей досліджували І. Гудим, Е. Данілавичюте, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Конопляста, З. Ленів, І. Мартиненко, І. Омельченко, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Ю. Рібцун, Є. Соботович, І. Сухіна, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, В. Шевченко, М. Шеремет. Значимість комунікативних навичок та способи їх розвитку у дітей дошкільного віку є ядром теоретичних і практичних розвідок Н. Бабич, А. Богуш, Т. Поніманської, І. Єрмакової, О. Карпової, І. Марченко, Л. Сохань, М. Філоненко, М. Шеремет. Таким чином, дослідження діагностичного та корекційно-розвиткового впливу формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспекті, оскільки спрямоване на підвищення ефективності педагогічної допомоги, покращення мовленнєвого розвитку дітей і створення умов для їх успішної адаптації у сучасному соціально-освітньому просторі.

Метою та завданнями дослідження є теоретичне обґрунтування діагностичного й корекційно-розвиткового впливу сформованості комунікативних навичок на мовленнєвий та психічний розвиток дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, а також визначення ефективних напрямів їх цілеспрямованого формування.

Матеріали та методи дослідження: застосовано методи теоретичного аналізу, порівняння, понятійно-категоріального аналізу, систематизації та узагальнення. Джерельну базу становили праці українських учених, під час аналізу яких використано метод компаративістики.

Результати дослідження. Комунікація є важливою складовою повноцінного психічного, соціального й інтелектуального розвитку дитини. У процесі комунікативної взаємодії дитина вчиться будувати діалог, висловлювати власні потреби, аргументувати позицію, розуміти емоційні стани співрозмовника та регулювати власну поведінку відповідно до соціальної ситуації. Особливо гостро проблема розвитку комунікативних навичок набуває для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). Для них характерним є системне порушення всіх компонентів мовленнєвої діяльності: фонетико-фонематичного, лексичного, граматичного та зв'язного мовлення. Обмеженість словникового запасу, труднощі граматичного оформлення висловлювань, порушення звуковимови й недостатній рівень сформованості зв'язного мовлення істотно ускладнюють процес спілкування. Недостатній рівень комунікативних умінь у дітей із ЗНМ може призводити до поглиблення соціальної ізоляції, зниження мовленнєвої активності, формування вторинних емоційних реакцій і станів, як-от тривожність, уникнення мовленнєвих ситуацій. У подальшому труднощі у вираженні власних думок і розумінні зверненого мовлення негативно позначаються на засвоєнні освітнього матеріалу, розвитку пізнавальних процесів і адаптації до умов закладу освіти, тому ключовим моментом діагностики та корекції є своєчасність її надання. Цілеспрямований розвиток комунікативних навичок у дітей із ЗНМ має виражений корекційно-розвитковий потенціал. Супровід фахівця, який допоможе сформулювати вміння вступати в контакт, підтримувати діалог, використовувати мовленнєві та немовленнєві засоби спілкування, адекватно реагувати на ситуацію взаємодії, сприяє тому, що в дитини активізується мовленнєва діяльність.

Специфіка формування комунікативних навичок дітей із ЗНМ стала об'єктом ряду досліджень українських вчених. Науковиця Л. Андрусишина у своїх роботах показує багатозначність розвитку мовлення: з одного боку, недорозвиток мовлення негативно впливає на розвиток інтелектуальної складової розвитку дитини, а з іншого – діти із ЗНМ демонструють уповільнений темп психічного розвитку, а також недостатність окремих психічних функцій через дизонтогенез підкіркових структур, систем і підсистем головного мозку (Андрусишина, 2012: 54). На думку І. Кардаш, мовлення дитини спочатку виконує роль засобу комунікації, а потім стає знаряддям мислення та довільної регуляції власної поведінки; процес комунікації неможливий без мовлення, і повноцінний його розвиток стає невіддільною складовою частиною комунікативної готовності дитини дошкільного віку до навчання в школі (Кардаш, 2020: 66). Отже, рівень комунікативних навичок є визначальним чинником як готовності дитини дошкільного віку до навчання у школі, так і якості її взаємодії з дорослими й однолітками.

Проаналізуємо стратегії діагностики навичок комунікації у дітей дошкільного віку із ЗНМ. Діагностична складова комунікативних навичок дітей дошкільного віку із ЗНМ має на меті виявлення мовленнєвих порушень для подальшого оптимального вибору шляху корекції. Учена Л. Трофименко приділяє детальну увагу діагностичному етапу й обґрунтовує напрями та складові дослідження ЗНМ у дітей, що становить вивчення всіх мовленнєвих систем дитини: лексичної, граматичної, фонетико-фонематичної, зв'язного мовлення.

I. Лексична сторона мовлення охоплює активний і пасивний словниковий запас, уміння дитини користуватися ним у конкретній ситуації; сюди входять номінативний, предикативний і атрибутивний словники, словники службових частин мови (Огіренко, Чепка, 2024: 118). Діагностика лексичної сторони мовлення передбачає вивчення стану сформованості лексичного значення слова, особливостей системи морфологічного словотворення, характеру встановлюваних смислових зв'язків між словами. «Відповідно до критеріїв оцінки лексику, виділяються його обсяг, навички словотвору, рівень узагальнень, уміння добирати синоніми, антоніми, спільнокореневі слова, наявність у словнику слів з переносним значенням тощо» (Трофименко, 2014: 14). Важливою складовою діагностики комунікативного аспекту мовлення є вивчення розуміння контекстуально зумовленого значення слова, оскільки значна частина лексичного складу мови співвідноситься не з конкретними об'єктами довкілля, а з його загальними характеристиками і властивостями, станами та почуттями. Вивчення особливостей розвитку лексико-семантичних явищ визначає, чи вміє дитина добирати синоніми й антоніми; чи розуміє дитина багатозначність слова, тобто його застосування в прямому та переносному значенні; чи сформована в дитини понятійна співвіднесеність – чи вміє вона об'єднувати картинки з різними предметами; чи вміє добирати словесні асоціації.

II. Наступною складовою є граматична сторона мовлення. «Для розуміння мовлення дітям недостатньо знати лише лексичне значення слів, вони повинні також розуміти зв'язки між словами в реченні, тобто їх граматичне значення» (Брушневська, 2024: 288). Оцінка стану розвитку граматичної сторони мовлення визначає рівень засвоєння системи значень граматичних морфем, які відображають різні граматичні категорії, як-от число, рід, відмінок, відмінювання, вид, час. Також сюди включається синтаксична сторона: чи розуміє дитина смислові зв'язки між словами в реченні, чи розуміє логіко-граматичні конструкції.

III. Наступним компонентом розвитку мовлення є його фонетико-фонематична складова. У дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, за твердженнями О. Форостян і Д. Чернийчук, фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ) є одним із найпоширеніших логопедичних висновків: «це порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами (дислалія, дизартрія, ринолалія) внаслідок порушень сприймання та вимови фонем» (Форостян, Чернийчук, 2023: 14). Причиною виявлених порушень, як стверджує Л. Трофименко, є несформованість психологічних механізмів, які зумовлюють оволодіння фонологічною системою мови. Дослідження стану фонетико-фонематичної системи мовлення полягає в обстеженні звуковимови та звукової структури слова, стану сформованості фонематичних процесів (сприймання, уявлення, аналізу) та виявлення причин, які лежать в основі їх порушень (Трофименко, 2014: 8).

IV. Останнім компонентом є зв'язне мовлення. Особливе значення для взаємодії дитини з навколишнім світом є розвинене зв'язне мовлення. «Через зв'язне мовлення фактично трансформується логіка мислення дитини, її вміння усвідомлювати сприйняте і виражати його в правильному, чіткому і логічному мовленні» (Чепель, 2023: 105). Розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку відбувається завдяки організації спілкування в різних напрямках діяльності, як-от гра, праця, сприймання різних видів образотворчого мистецтва, ознайомлення з художньою літературою, використання технічних засобів тощо (Іванча, 2022: 62). Для оцінки стану розвитку зв'язного мовлення дитині пропонують відповісти на запитання щодо ситуації, яка зображена на картинці, скласти речення за малюнком, скласти розповідь за сюжетною картинкою та їх серією, а дітям старшого віку пропонують перекази текст (Трофименко, 2014: 38). У дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями спостерігаються проблеми у зв'язному мовленні – їх мовлення характеризується, зокрема, пропусками прийменників, сполучників, неправильним узгодженням іменників з прикметниками, пропусками членів речення та зміною порядків слів.

Обговорення результатів. Проаналізувавши дослідження українських учених і систематизувавши отриману інформацію, ми сформулювали зміст корекційно-розвиткового впливу на комунікативні навички дітей дошкільного віку із ЗНМ. Для вибору стратегії корекційно-розвиткового впливу доцільно визначити рівень ЗНМ у дітей дошкільного віку. Дослідниця М. Захарчук пропонує умовно виділяти три рівні відповідно до складності порушення мовлення. Перший рівень характеризується тим, що дитина не використовує мовлення як засіб комунікації з оточенням, заміщаючи його белькотінням, звуконаслідуванням. Корекційна робота в такому випадку має базуватися на розвитку моторики

(загальної, дрібної, артикуляційної), збагачувати активний словник, приділяти увагу розвитку пам'яті. Ознаками другого рівня є присутність мовлення (здебільшого використання прикметників та прислівників), але спостерігаються порушення звуковимови, неправильна складова структура слова, бідність активного словника, порушення граматичної будови мовлення – у такому випадку корекційно-розвиткова робота має бути спрямована на розвиток звукової сторони мовлення, складової структури, просодики, граматичної будови і фразового мовлення. Якщо дитина користується розгорнутим фразовим мовленням із проявами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку, це визначає третій рівень – у цьому випадку рівень складності корекційно-розвиткових занять є досить вищим, слід наголошувати на практичному засвоєнні засобів мовлення, удосконаленні зв'язного мовлення, готувати до навчання грамоти (Захарчук, 2023: 45–46).

Корекційно-розвитковій роботі **лексичної сторони мовлення** слід приділяти особливу увагу, оскільки лексичний запас має фундаментальне значення для формування синтаксичної сторони мовлення. Лексичний запас слів збагачуватиметься, якщо на заняттях дітей навчають використовувати слова, які позначають матеріал, слова з протилежним і схожим значенням, слова багатозначні та з переносним значенням, слова для позначення особистісних характеристик (чесний, добрий, хитрий, відповідальний), слова з вмотивованим значенням (радісний, горе). Також важливо навчати дітей дошкільного віку розуміти образні вислови у прислів'ях і казках (Трофіменко, 2014: 46–47). Серед провідних напрямів корекційно-розвиткового впливу на комунікативні навички дітей дошкільного віку із ЗНМ, на думку О. Кас'яненко та А. Чендеш, є формування лексико-граматичних засобів мовлення. «Предметно-розвивальне середовище і комплекс медико-психологопедагогічного впливу спрямовані на розвиток у дитини уявлень про оточуючий її світ, на формування всебічно розвинутої особистості (Кас'яненко, Чендеш, 2019: 148).

Логопедичні заняття мають передбачати завдання з розширення запасу конкретних уявлень, а також розвиток розуміння і вживання словозмінних форм. Під час корекційно-розвиткових заходів **фонетико-фонематичної сторони** мовлення в дитини дошкільного віку формується правильна артикуляція відсутніх та порушених у вимові приголосних звуків пізнього онтогенезу, їх автоматизація та диференціація у різних фонетичних умовах. Завдяки роботі з логопедом у дитини розвивається слухова та слуховимовна диференціація непорушених у вимові звуків, удосконалюються фонематичні уявлення, формується здібність здійснювати складні форми фонематичного аналізу та синтезу (наприклад, знаходити місце звука в слові, послідовність і кількість звуків у слові), удосконалюється навичка відтворення слів різної звукоскладової структури; також дитину дошкільного віку знайомлять із поняттями «речення», «слово», «звук», «склад», вчать їх аналізувати й усвідомлено використовувати в різних ситуаціях спілкування (Трофіменко, 2014: 41).

Засвоєний матеріал з лексики і фонетики стає основою для роботи над **граматичною стороною** мовлення. Корекційно-розвитковий вплив спрямований на те, щоб навчити дитину дошкільного віку дослухатися до закінчень іменників, дієслів однини та множини, фіксувати відмінкові зміни того самого слова, виконувати вправи на розрізнення та зіставлення форм слів. Робота передбачає засвоєння тих граматичних знань, які є необхідними для розуміння й конструювання різних за своєю структурою висловлювань у формі речень (Трофіменко, 2014: 64–65).

Корекція **зв'язного мовлення** в дітей дошкільного віку «здійснюється як в процесі різноманітної практичної діяльності, при проведенні ігор, режимних моментів, спостережень за навколишнім тощо, так і на спеціальних корекційних заняттях» (Лещій, Артеменко, 2021: 35) і передбачає, за твердженням Н. Лещій та Н. Артеменко, корекційне формування лексичного і граматичного складу, цілеспрямований розвиток фразового мовлення, навичок мовленнєвого спілкування та навчання розповідання.

Враховуючи високий рівень технологічності різних галузей науки, варто доповнювати корекційно-розвиткову роботу різноманітними програмами, технічними засобами і пристроями. Серед сучасних технологій розвитку мовлення та корекції комунікативних навичок у дітей із ЗНМ можна назвати програми, які проаналізувала М. Криворучко. Такими є: «Програмово-дидактичний комплекс «Логомер-2»; інтернет-додаток «Балакунчик»; програма «Домашній Логопед-Intellect» (Криворучко, 2023: 33). Ці програми належать до розвивальних логопедичних інтерактивних технологій. Перевагами першої програми є розвиток активного і пасивного словникового запасу дитини під час ігрових вправ, розвиток зорової і слухової пам'яті, у дитини з'являється бажання навчитися чисто говорити. Друга програма дає можливість дитині освоїти форму спілкування для оволодіння комунікацією з іншою людиною – дитина бачить на екрані результати своєї роботи, має можливість зіставляти свою вимову із взірцем; дитина покращує роботу над подоланням фонетико-фонематичного недорозвинення, а також роботу над корекцією вторинних порушень; перевагою програми є одночасне представлення оцінки у візуальному, звуковому, цифровому вигляді, що стимулює дитину до навички самоконтролю над власним мовленням. Третя програма створена для корекції звуковимови у дітей – так, на екрані відображається плавний,

тривалий мовний видих для злитого вимовлення слів і фраз, також відображається наявність чи відсутність голосу, його сила, висота, гнучкість і тривалість фонем, наголоси (Криворучко, 2023: 33–34). Таким чином, застосування сучасних технологій доповнює і урізноманітнює корекційно-розвитковий вплив на мовлення дитини, а отже, підвищує якість її комунікативних навичок.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження дало можливість узагальнити наукові підходи до проблеми розвитку комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення й обґрунтувати значення комплексного діагностичного та корекційно-розвиткового впливу в системі логопедичної допомоги. Установлено, що комунікативні навички виступають комплексним утворенням, яке поєднує мовленнєві, когнітивні, емоційно-вольові та соціальні компоненти розвитку дитини. Аналіз структурних компонентів мовлення – лексичного, граматичного, фонетико-фонематичного та зв'язного – засвідчив системний характер порушень за наявності ЗНМ і необхідність їх цілісного вивчення в межах діагностичного етапу. Встановлено, що корекційна робота має бути спрямована не лише на подолання окремих мовленнєвих порушень, а й на формування повноцінної комунікативної діяльності як основи особистісного розвитку дитини. Систематизація наукових джерел дала змогу визначити провідні напрями корекційно-розвиткового впливу: збагачення й активізацію словникового запасу, формування граматичної будови мовлення, розвиток фонематичних процесів, удосконалення зв'язного мовлення, а також формування навичок соціальної взаємодії. Доведено доцільність поєднання традиційних логопедичних методик із сучасними інтерактивними та цифровими технологіями, що підвищують мотивацію дітей до мовленнєвої активності та забезпечують можливості самоконтролю й індивідуалізації навчального процесу.

Таким чином, розвиток комунікативних навичок є важливою умовою гармонійного становлення особистості дитини загалом і ключовим напрямом корекційно-педагогічної роботи з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Системна організація діагностичного та корекційно-розвиткового впливу у сфері комунікації не лише сприяє подоланню мовленнєвих труднощів, а й забезпечує позитивну динаміку соціального, емоційного та когнітивного розвитку дитини. Перспективами подальших наукових розвідок є поглиблене вивчення цифрових технологій і програмного забезпечення для всебічної роботи з розвитком мовлення дітей із ЗНМ, а також потенціалу штучного інтелекту для стимулювання комунікативних навичок дітей із ЗНМ.

Література

Андрусишина Л. Особливості інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2012. 283 с.

Брушневська І. Теоретичні аспекти формування граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 79. Т. 1. С. 285–290. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-1-39>.

Захарчук К. Методи роботи логопеда з дітьми із ЗНМ. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. 2023. Вип. 2. С. 45–48. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38474>.

Іванча І. Сюжетна картина як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Сучасна дошкільна освіта: актуальні проблеми, інноваційні пошуки* : зб. ст. 2022. С. 62–65. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/2751>.

Кардаш І. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. С. 64–68. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.11>.

Кас'яненко О., Чендеш А. Особливості корекційно-логопедичного впливу та корекції загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. 2019. С. 148–150. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3591/1/Peculiarities_correction-speech_therapy_and_correction_general_speech_development_preschool_children.pdf.

Криворучко М. Огляд сучасних методик корекції мовленнєвих порушень у дошкільників із ЗНМ. *Розвиток педагогіки в умовах нової соціокультурної реальності* : мат. наук.-практ. конф. 2023. С. 32–37. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/69/1108/2288-1>.

Лещій Н., Артеменко Н. Корекція зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. *Проблеми реабілітації* : зб. наук. пр. 2021. С. 34–36. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17918/1/Leshchii%20Nataliia%20Petrovna.pdf>.

Огіренко Н., Чепка О. Особливості корекції лексичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ з використанням комп'ютерних технологій. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. 2024. Вип. 3. С. 117–121. URL: https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/Visnyk-2024-pdf_compressed.pdf.

Трофіменко Л. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. 2014. 72 с.

Форостян О., Чернийчук Д. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення у дошкільників із дизартрією. *Проблеми реабілітації* : зб. наук. пр. Одеса, 2023. С. 224–228. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/18303/1/Forostjan%2C%20Cherniychuk.pdf>.

Чепель Т. Особливості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної терапії : мат. VII Всеукр. наук.-практ. конф. 2023. С. 104–108. URL: https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2023/nauka/vydannia/zbirnik_2023_stud_konf___1_18000.pdf#page=104.

Diagnostic and corrective-developmental impact on communication skills in preschoolers with general speech underdevelopment

Sukhoviienko Nataliia

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Speech Therapist of the Highest Category, Lecturer at the Department of Primary and Special Education
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine*

Lytvyn Inna

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Senior Lecturer at the Department of Primary and Special Education
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine*

The relevance of the problem of developing communicative skills in preschool children with general speech underdevelopment in the conditions of modern social and educational transformations is due to the fact that the ability to effectively communicate is becoming one of the key competencies of the individual. It was determined that the violation of speech activity negatively affects the cognitive, emotional-volitional and social development of the child, complicates his adaptation to the educational environment and requires timely diagnostics and complex corrective and developmental impact. The purpose of the study is outlined, which consists in the theoretical substantiation of the diagnostic and corrective and developmental impact on the formation of communicative skills, which affects the speech and mental development of children with GSU and determining effective directions for their formation. The structural components of speech (lexical, grammatical, phonetic-phonemic, coherent) and the specifics of their violation in the specified category of children are studied. The research methods are presented, in particular theoretical analysis, comparison, conceptual and categorical analysis, systematization, generalization and a comparative approach to the processing of scientific sources. Diagnostic strategies for assessing the state of speech development are studied and their significance for choosing an individual trajectory of correctional and developmental work is determined. The results are summarized, which indicate that the purposeful formation of skills for establishing contact, maintaining dialogue and adequate use of speech and non-speech means of communication contributes to the positive dynamics of speech, cognitive and social development of preschool children with SNM.

Keywords: *development, preschool children, speech impairment, diagnostics, correction, communicative skills, general speech underdevelopment.*

References

Andrusyshyna, L. (2012) Osoblyvosti intelektualnoho rozvytku ditei starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvytkom movlennia [Peculiarities of intellectual development of children of senior preschool age with general speech underdevelopment]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 283 p. [in Ukrainian].

Brushnevskaya, I. (2024) Teoretychni aspekty formuvannia hramatychnoi kompetentsii ditei starshoho doshkilnoho viku iz porushenniamy movlennia [Theoretical aspects of the formation of grammatical competence of children of senior preschool age with speech disorders]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities*, 1 (79), 285–290. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-1-39> [in Ukrainian].

Zakharchuk, K. (2023) Metody roboty lohopedy z ditmy iz ZNM [Methods of work of a speech therapist with children with SNM] *Visnyk Osvitno-naukovoho tsentru simeino-tsentrovanikh praktyk – Bulletin of the Educational and Scientific Center of Family-Centered Practices*, 2, 45–48. Retrieved from <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38474> [in Ukrainian].

Ivanča, I. (2022) Siuzhetna kartyna yak zasib rozvytku zviaznoho movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku [Story picture as a means of developing coherent speech of children of senior preschool age.] *Suchasna doshkilna osvita: aktualni problemy, innovatsiini poshuky – Modern preschool education: current problems, innovative searches*, 62–65. Retrieved from <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/2751> [in Ukrainian].

Kardash, I. (2020) Zviazne movlennia yak skladnyk komunikatyvnoi hotovnosti starshykh doshkilnykiv do navchannia u shkoli [Coherent speech as a component of the communicative readiness of senior preschoolers for schooling] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools*, 70, 64–68. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.11> [in Ukrainian].

Kasianenko, O. & Chendesh, A. (2019) Osoblyvosti korektsiino-lohopedychnoho vplyvu ta korektsii zahalnoho nedorozvytku movlennia u ditei doshkilnoho viku [Features of corrective speech therapy and correction of general speech underdevelopment in preschool children]. 148–150. Retrieved from http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3591/1/Peculiarities_correction-speech_therapy_and_correction_general_speech_development_preschool_children.pdf [in Ukrainian].

Kryvoruchko, M. (2023) Ohliad suchasnykh metodyk korektsii movlennievnykh porushen u doshkilnykiv iz ZNM [Review of modern methods of correction of speech disorders in preschoolers with GSD]. *Rozvytok pedahohiky v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti: mat. nauk.-prakt. konf. – Development of pedagogy in the conditions of a new sociocultural reality: mat. of the sc. and pract. conf. Zaporizhzhia* (pp. 32–37). Retrieved from <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/69/1108/2288-1> [in Ukrainian].

Leshchii, N. & Artemenko, N. (2021) Korektsiia zviaznoho movlennia u ditei starshoho doshkilnoho viku z zahalnym nedorozvytkom movlennia [Correction of coherent speech in children of senior preschool age with general speech underdevelopment] *Problemy reabilitatsii: zbirnyk naukovykh prats – Problems of rehabilitation: collection of scientific works*, 34–36. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17918/1/Leshchii%20Nataliia%20Petrovna.pdf> [in Ukrainian].

Ohirenko, N. & Chepka, O. (2024) Osoblyvosti korektsii leksychnoi storony movlennia u ditei doshkilnoho viku iz ZNM z vykorystanniam kompiuternykh tekhnolohii [Features of correction of the lexical side of speech in preschool children with SNM using computer technologies] *Visnyk Osvitno-naukovoho tsentru simeino-tsentrovanyykh praktyk – Bulletin of the Educational and Scientific Center of Family-Centered Practices*, 3, 117–121. Retrieved from https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/Visnyk-2024-pdf_compressed.pdf [in Ukrainian].

Trofimenko, L. (2014) Diahnostyka ta korektsiia zahalnoho nedorozvytku movlennia u ditei doshkilnoho viku: navchalno-metodychnyi posibnyk [Diagnostics and correction of general speech underdevelopment in preschool children: educational and methodical manual]. 72 p. [in Ukrainian].

Frostian, O. & Chernyichuk, D. (2023) Fonetyko-fonematychno nedorozvynennia movlennia u doshkilnykiv iz dyzartriieiu [Phonetic and phonemic speech underdevelopment in preschool children with dysarthria] *Problemy reabilitatsii: zb. nauk. pr. – Problems of rehabilitation: collection of scientific papers*. Odesa. 224–228. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/18303/1/Frostian%2C%20Chernyichuk.pdf> [in Ukrainian].

Chepel, T. (2023) Osoblyvosti zviaznoho movlennia u ditei starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia [Peculiarities of coherent speech in children of senior preschool age with general speech underdevelopment]. *Aktualni problemy spetsialnoi pedahohiky, psykholohii ta fizychnoi terapii: mat. VII Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Current problems of special pedagogy, psychology and physical therapy: mat. of the VII All-Ukr. sc. and prac. conf.* (pp. 104–108). Retrieved from https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2023/nauka/vydannia/zbirnik_2023_stud_konf____1_18000.pdf#page=104 [in Ukrainian].

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Received: February 23, 2026

Accepted: March 19, 2026

Published: April 22, 2026